

Kyselý déšť

Úvod

Snímky a protokoly

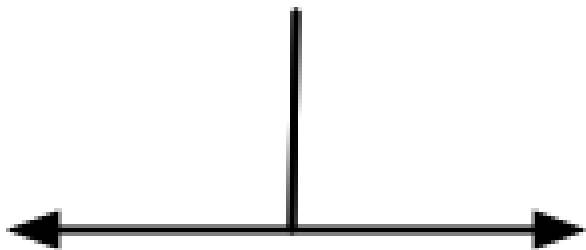
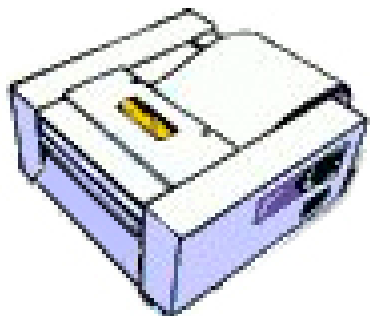
Funkce „Snímek“ slouží k zachycení snímku získaného ve SPARK Science Learning Systemu.

V „Protokolu“ jsou snímky uloženy a mohou být znovu zobrazeny ve SPARK Science Learning Systemu.

Funkce „Sdílení“ slouží k exportu či tisku protokolu, s nímž pracujete.

Tento obrázek vám připomene pořízení snímku stránky .

Pozn.: Můžete pořídit např. snímek první stránky, a pak jej použít jako titulní stránku protokolu.

Motivace

- Jak se z „normálního“ deště stane „kyselý“ déšť?
- Čím je kyselý déšť způsoben ? Jak souvisí s pojmem pH?

Základní informace

- Kyselý déšť je zvláštní druh srážek s obzvláště nízkým pH. Tato kyselost má škodlivý dopad na životní prostředí a život vůbec.
- Prvotní příčinou kyselých dešťů je znečištění ovzduší. Škodlivé plyny se dostávají do ovzduší spalováním fosilních paliv (hlavně uhlí), reagují se vzdušnou vlhkostí a vytváří kyseliny, které dopadají na zem ve formě srážek.
- pH je vlastně měření koncentrace vodíkových kationtů $[H^+]$ ve vodě. Hodnoty pH se pohybují od 0 do 14. Čím je pH nižší, tím vyšší je koncentrace vodíkových kationtů a tím kyselejší je měřená látka. pH 7 je neutrální – ani kyselé, ani zásadité. Látky s pH vyšším než 7 se označují jako zásadité.

Test k ověření znalostí

1. Kyselý déšť je dešťová voda s obzvláště nízkým _____.

- a) množstvím částic
- b) základem
- c) objemem
- d) pH

Tento obrázek vám připomene pořízení snímku stránky , až napíšete správnou odpověď.

Základní informace

- Kyselé deště způsobují, že se pH potoků a jezer snižuje a tím ničí některé organismy, obzvláště ty drobnější. Kyselé deště také poškozují rostliny a podzemní organismy, protože snižují pH půdy.
- Kyselé deště urychlují erozi některých stavebních materiálů (zvláště pískovce a mramoru), kovů (na příklad bronzu), laků na autech a dalších povrchů .
- Škodlivé plyny v ovzduší také snižují viditelnost a mohou vyvolat dýchací potíže.

Test k ověření znalostí

2. Kyselé deště způsobují, že se _____ v jezerech snižuje a dokonce mohou způsobit, že (se) sochy pomalu _____.

- a) hladina: znečišťují
- b) pH : rozpouštějí
- c) teplota: zamrzají
- d) množství vody : rezivějí

Pravidla bezpečnosti

- Dodržujte všechna základní pravidla bezpečné práce v laboratoři.
- Kyselina chlorovodíková (HCl) je žíravina! Dávejte pozor, aby vám nepotřísnila kůži nebo oděv.
- Skleněné pipety jsou křehké. Zacházejte s nimi opatrně.
- Po započetí reakce nevyndávejte zátku z Erlenmayerovy baňky.
- Použité roztoky mnohonásobně zředte a vlijte do výlevky.
- Po skončení práce si umyjte důkladně ruce vodou a mýdlem.

Materiál a pomůcky

Před započítím práce si připravte:

- pH senzor
- 3 Erlenmayerovy baňky (100ml)
- 3 gumové zátky s otvorem
- skleněnou trubičku
- gumovou hadičku, dlouhou asi 20 cm
- baňku (100 ml)
- odměrný válec (25 ml)
- dělenou pipetu s balónkem
- hydrogenuhličitan sodný (NaHCO_3), 5 g
- hydrogensířičitan sodný (NaHSO_3), 5 g
- dusitan sodný (NaNO_2), 1,5 g
- 1 M HCl, 15 ml
- glycerol
- destilovanou vodu , 60 ml
- stříčku s destilovanou vodou
- váhy

Správná posloupnost

A. Změřte pH destilované vody.

B. Sestavte aparaturu k vyvíjení plynu.

C. Zavádějte CO₂ do destilované vody za současného měření pH.

D. Zavádějte NO₂ do destilované vody za současného měření pH.

E. Zavádějte SO₂ do destilované vody za současného měření pH.

Všechny úkoly uvedené nalevo vás čekají. Seřadte je správně tak, jak je budete provádět.

Přehled

V této laboratorní práci připravíte tři plyny: CO_2 , NO_2 , a SO_2 . Pak je budete zavádět do destilované vody a pozorovat, jak se bude měnit pH roztoku.

- Reakcí hydrogenuhličitanu sodného (NaHCO_3) s kyselinou chlorovodíkovou (HCl) vzniká oxid uhličitý (CO_2).
- Reakcí dusitanu sodného (NaNO_2) s kyselinou chlorovodíkovou (HCl) vzniká oxid dusičitý (NO_2).
- Reakcí hydrogensířičitanu sodného (NaHSO_3) s kyselinou chlorovodíkovou (HCl) vzniká oxid siřičitý (SO_2).

Příprava pokusu

1. Připojte pH senzor k SPARK Science Learning Systemu.
2. V odměrném válci odměřte 20 ml destilované vody.
3. Vlijte vodu do 100 ml baňky.
4. Elektrodu v pH senzoru opláchněte destilovanou vodou.
5. Elektrodu vložte do baňky.

Předpověď

O1: Pokuste se odhadnout, jak se změní pH vody, když do ní budete bublat (postupně) všechny zmíněné plyny. Který plyn způsobí největší změnu pH?

Příprava a sběr dat: CO₂ (plyn) a voda

1. Od učitele obdržíte vzorek hydrogenuhličitanu sodného (NaHCO₃).
2. Odvažte 5 gramů.
3. Odvážený hydrogenuhličitan sodný vsypte do Erlenmayerovy (kuželové) baňky.

Příprava a sběr dat: CO₂ a voda

4. Sestavte aparaturu podle obrázku.

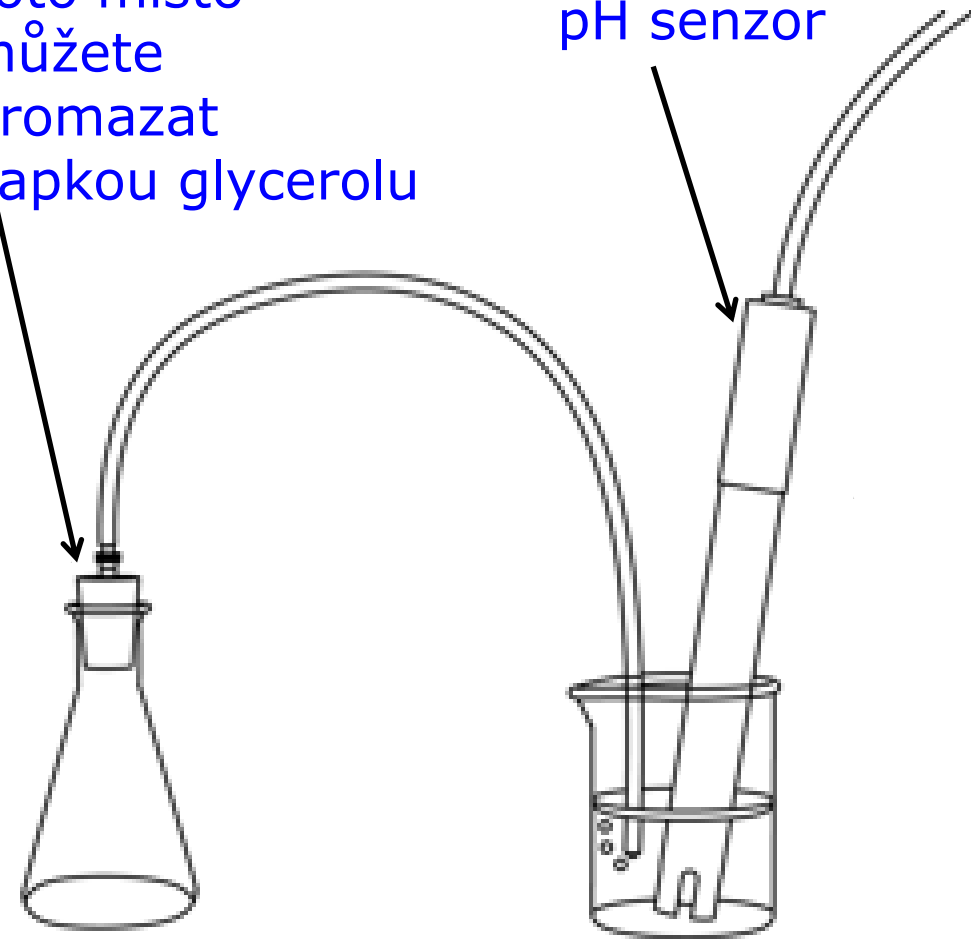
Poznámka: Spojit hadičku, skleněnou zátku a trubičku může jít ztěžka. Můžete si pomoci kapkou glycerolu.

5. Do Erlenmayerovy baňky přidejte 4 ml kyseliny chlorovodíkové o molární koncentraci 1 mol.dm⁻³ a okamžitě uzavřete zátkou.

Pozor: Kyselina chlorovodíková je silná žíravina. Zacházejte s ní tedy opatrně. V případě rozlití ji smyjte velkým množstvím vody.

Toto místo můžete promazat kapkou glycerolu

pH senzor

Erlenmayerova baňka

6. Umístěte volný konec hadičky v baňce s vodou. Okamžitě stiskněte a začněte sbírat data.

7. Data nahrávejte po dobu asi 4 minut, případně dokud se pH neustálí, zastavte stisknutím .

O2: Jak se během bubláni CO₂
do vody změnilo její pH?

8. Najděte minimální a maximální hodnotu pH* a zanešte tyto hodnoty do tabulky na následující straně.

* Jak najít souřadnice X a Y datového bodu:

1. Stiskněte (otevře se paleta s nástroji)
2. Stiskněte a pak klikněte na vybraný datový bod.
3. Pro vybrání blízkých datových bodů použijte tlačítka nebo .

9. Vložte minimální a maximální hodnotu do tabulky.*

*Vkládání dat do tabulky:

1. Stiskněte (otevře se paleta nástrojů).
2. Stiskněte , pak klepněte do buňky (zvýrazní se žlutě).
3. Stiskněte (otevře se klávesnice).

Příprava a sběr dat: NO_2 (plyn) a voda

1. Obsah kádinky a baňky z předchozího pokusu zlikvidujte podle pokynů učitele.
2. pH senzor důkladně omyjte za pomoci stříčky.
3. Baňku a hadičku omyjte vodou z vodovodu.
4. V odměrném válci odměřte 20 ml destilované vody.
5. Vlijte ji do 100 ml baňky.
6. Elektrodu v senzoru omyjte důkladně destilovanou vodou.
7. Vložte senzor do kádinky .

Příprava a sběr dat: NO_2 a voda

8. Odvažte 5 g dusitanu sodného (NaNO_2).
9. Odvážený dusitan sodný NaNO_2 vsypte do čisté Erlenmayerovy baňky.
10. Sestavte aparaturu stejným způsobem jako v prvním případě.
11. Přidejte 4 ml 1M kyseliny chlorovodíkové (HCl) a okamžitě zazátkujte.

12. Volný konec hadičky umístěte do vody v kádince. Okamžitě stiskněte pro nahrávání dat.

13. Data nahrávejte po dobu asi 4 minut, případně dokud se pH neustálí, zastavte stisknutím .

14. Najděte minimální a maximální hodnotu pH^* a zanešte tyto hodnoty do tabulky na následující straně.

* Jak najít souřadnice X a Y datového bodu:

1. Stiskněte (otevře se paleta s nástroji)
2. Stiskněte a pak klikněte na vybraný datový bod.
3. Pro vybrání blízkých datových bodů použijte tlačítka nebo .

15. Nahrajte minimální a maximální hodnotu do tabulky.*

*Vkládání dat do tabulky:

1. Stiskněte (otevře se paleta nástrojů).
2. Stiskněte , pak klepněte do buňky (zvýrazní se žlutě).
3. Stiskněte (otevře se klávesnice).

Příprava a sběr dat: SO_2 (plyn) a voda

1. Obsah kádinky a baňky z předchozího pokusu zlikvidujte podle pokynů učitele.
2. pH senzor důkladně omyjte za pomoci stříčky.
3. Baňku a hadičku omyjte vodou z vodovodu.
4. V odměrném válci odměřte 20 ml destilované vody.
5. Vlijte ji do 100 ml baňky.
6. Elektrodu v senzoru omyjte důkladně destilovanou vodou.
7. Vložte senzor do kádinky .

Příprava a sběr dat: SO_2 a voda

8. Odvažte 5 g dusitanu sodného (NaNO_2).
9. Odvážený dusitan sodný NaNO_2 vsypte do čisté Erlenmayerovy baňky.
10. Sestavte aparaturu stejným způsobem jako v prvním případě.
11. Přidejte 4 ml 1M kyseliny chlorovodíkové (HCl) a okamžitě zazátkujte.

12. Volný konec hadičky umístěte do vody v kádince. Okamžitě stiskněte pro nahrávání dat.

13. Data nahrávejte po dobu asi 4 minut, případně dokud se pH neustálí, zastavte stisknutím .

14. Nahrajte minimální a maximální hodnoty pH do tabulky.*

15. Spočítejte změnu pH pro každý pokus a vložte je do tabulky.

*Vkládání dat do tabulky:

1. Stiskněte (otevře se paleta nástrojů).
2. Stiskněte , pak klepněte do buňky (zvýrazní se žlutě).
3. Stiskněte (otevře se klávesnice).

Úklid

1. Obsah všech nádob zlikvidujte podle pokynů vyučujícího.
2. Důkladně omyjte elektrodu v pH senzoru (použijte stříčku).
3. Všechny další součásti aparatury vypláchněte a umyjte.

Analýza

1. Při správně prováděném pokusu by graf měl vypadat takto: pH by se zpočátku mělo výrazně měnit, nakonec se ustálit na určité hodnotě. Čím je tento jev způsoben?

Analýza

2. Porovnejte změny pH pro každý plyn. Který z nich způsobil největší změnu pH a který nejmenší? Na základě těchto informací posuďte, který z plynů nejvíce škodí životnímu prostředí.

Analýza

3. Co přesně (chemicky) způsobilo snížení pH roztoku?

Vyvození závěrů

1. Které z těchto plynů vytváří sám člověk (např. v průmyslu)? Jaké jsou nejdůležitější zdroje těchto plynů v ovzduší?

Vyvození závěrů

2. Uhlí ze států na západě Spojených států, na příklad z Montany nebo Wyomingu, má menší obsah síry než uhlí z východu Spojených států. Jak by spalování uhlí s nižším obsahem síry ovlivnilo vznik kyselých dešťů?

Vyvození závěrů

3. Jak člověk může zmírnit následky kyselých dešťů?

Vyvození závěrů

4. Jak může člověk zabránit vzniku kyselých dešťů?

Vyvození závěrů

5. Ačkoliv kyselina uhličitá nezpůsobuje tak velký pokles pH vody, přesto o oxidu uhličitém hovoříme v souvislosti s životním prostředím. Proč?

Test znalostí

1. Které z následujících tvrzení je pravdivé?
  - a) Kyselá deště jsou způsobeny molekulami NO_2 a SO_2 v atmosféře.
  - b) Kyselá deště mohou způsobit smrt mnoha druhů vodních organismů v případě, že pokles pH vody přesáhne jejich toleranci.
  - c) Kyselá deště ovlivňují chemismus půdy a schopnost kořenů přijímat látky z ní.
  - d) Všechna tvrzení jsou správná.

Test znalostí

2. Které z následujících činitelů hrají důležitou roli při vzniku kyselých dešťů?
- a) plyny v atmosféře
  - b) pufry v půdě a vodě
  - c) voda v atmosféře
  - d) a) a c)

Test znalostí

3. Obecně, déšť má škodlivé účinky na ekosystémy, pokud je jeho pH menší než _____.

- a) 3,6
- b) 4,6
- c) 5,6
- d) 6,6

Test znalostí

4. Se kterými negativními dopady je spojován kyselý déšť?
- a) Škodí populacím ryb, protože zvyšuje obsah hliníku ve vodě.
  - b) Snižuje příjem rozpuštěných látek kořeny rostlin.
  - c) Oslabuje stromy, takže jsou méně odolné vůči ostatním typům ohrožení (na příklad škůdcům).
  - d) Všechny možnosti jsou správné.

Blahopřejeme!

Dokončili jste laboratorní práci.

Následujte pokynů učitele.

Odkazy

VŠECHNY OBRÁZKY BYLY PŘEVZATY Z DOKUMENTACE FIRMY PASCO NEBO Z VOLNĚ PŘÍSTUPNÝCH ZDROJŮ
CLIP ART NEBO Z VEŘEJNÉ NADACE WIKIMEDIA:

<http://www.flickr.com/photos/buddharhubarb/21865208/>

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Acid_rain_woods1.JPG

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:BrownSoil.jpg>

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:FoggDam-NT.jpg>

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ham_Pond.jpg

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sixfinger_threadfin_school.jpg